

1961 års lagstiftning om pensionsstiftelser

Av docent Dag Helmers

Redogörelse har tidigare lämnats för Pensionsstiftelseutredningens första betänkande med förslag till civilrättslig och skatterättslig lagstiftning (föregående årgång sid. 260). Efter sedvanlig remissbehandling och lagrådsgranskning framlades propositioner till riksdagen, vilka utan ändring bifölls. I jämförelse med utredningens ursprungliga förslag har endast vissa mindre jämkningar företagits ävensom några tillägg gjorts, särskilt till övergångsbestämmelserna på skattesidan.

De nya författningarna trädde i kraft den 13 december 1961 (se SFS nr 583—586).

Såsom av den tidigare redogörelsen framgått bygger den skatterättsliga lagstiftningen, d v s ändringarna i kommunalskattelagen, väsentligen på den nya lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse (PL). Ändringarna i 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser är begränsade till vissa frågor om gottgörelse, överföring samt pensionsreservens beräkning. Enligt den ändrade lydelsen av 1929 års lag om tillsyn över stiftelser skall samtliga fria pensionsstiftelser stå under länsstyrelsens tillsyn. Med pensionsstiftelse förstås härvidlag sådan stiftelse, som är grundad av arbetsgivare och vars huvudsakliga ändamål är pensionering av arbetstagare eller arbetstagares efterlevande (1 § PL). I det följande lämnas en kort översikt över innehållet i PL samt därefter en redogörelse för de ändringar i kommunal-

skattelagen, vilka skall tillämpas vid 1962 års taxering. Avslutningsvis kommer att antydas de skatteregler, som kommer i tillämpning först vid 1964 års taxering.

Lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse

Grundtanken i denna lagstiftning är att pensionsstiftelse, definierad på sätt ovan angivits, skall ha till enda uppgift att trygga av arbetsgivaren utfästa pensioner. Denna princip har kommit till uttryck i ett förbud för pensionsstiftelse att utfästa pension och att under företagets bestånd utbetala medel till pensionärer. Utfäster pensionsstiftelse pension är utfästelsen ogiltig (3 § PL). Stiftelsen äger icke annat än i sk katastrof fall direkt utbetala medel till pensionärer eller andra personer som omfattas av stiftelsens ändamål (4 § PL). Vid arbetsgivares död, företags likvidation och liknande situationer inträder emellertid stiftelsen. Under företagets bestånd kan dock stiftelsen få utbetala medel för pensionsändamål om tillsynsmyndigheten så medger.

Stiftelsens förmögenhet är dock icke oåtkomlig för arbetsgivaren, men hans rätt att gottgöra sig ur stiftelsen har begränsats för att i möjligaste mån trygga destinatarernas rätt. Spärregler har sålunda uppställts, vilka innebär att arbetsgivaren icke äger ur stiftelsen gottgöra sig för pensionsutgifter, såvida icke stiftelsen efter gottgörelsen har kvar medel, som motsvarar pensionsreserven (se

nedan). Har stiftelsen ett överskott, dvs dess förmögenhet överstiger pensionsreserven, äger arbetsgivaren gottgöra sig för pensionsutgifter avseende personer som omfattas av stiftelsens ändamål (5 § PL). Lagstiftaren har sålunda icke brutit den inom stiftelserätten grundläggande principen att stiftelsens medel endast skall användas för de personer som anges i stiftelsens ändamål. Däremot har den lättnaden genomförts, att, oavsett stiftelsestadgarnas innehåll, arbetsgivaren äger gottgöra sig för varje slag av pensionsutgift. Det bör uppmärksammas att eventuellt befintlig fordran på arbetsgivaren skall i första hand tas i anspråk vid gottgörelse (7 § PL). Efter ett på visst sätt inhämtat samtycke av de anställda äger arbetsgivaren gottgöra sig för vissa pensionering närstående utgifter (6 § PL).

För att underlätta genomförandet av de överenskommelser som träffats på arbetsmarknaden har möjlighet tillskapats att överföra medel från en stiftelse till en annan (8 § PL). Denna överföringsmöjlighet är emellertid kringgärdad av vissa regler för att den avstående stiftelsens destinatärer icke genom överföringen skall komma i ett sämre läge. Den avstående stiftelsen måste ha kvar medel som täcker pensionsreserven för de utfästelser som stiftelsen har att trygga. Överföring får vidare ej ske, såvida icke den mottagande stiftelsens destinatärer omfattas av den avståendes ändamål. Har flera pensionsstiftelser till uppgift att trygga en och samma utfästelse talar man om gemensam pensionsreserv. Den gemensamma pensionsreserven skall i första hand hänföras till den stiftelse som enligt lagstiftningen anses vara den ur säkerhetssynpunkt värdefullaste. I den rangordning som anges i lagen har PRI-stiftel-

serna upptagits som de förnämsta, därefter övriga särskilda stiftelser. Först därefter kommer de allmänna bundna stiftelserna. Denna rangordning (9 § PL) har betydelse vid gottgörelse och vid överföring.

En stiftelses pensionsreserv utgöres av kapitalvärdet av utgående pensioner och av utfästa pensioner, vilka ännu ej börjat utgå, till den del de intjänats (10 § PL). Stiftelsens förmögenhet får icke under företagets bestånd nedbringas under pensionsreserven. Endast överskott kan utnyttjas för gottgörelse och överföring. Särskilda regler har uppställts för beräkning av denna pensionsreserv. För PRI-stiftelser och liknande stiftelser finnes en särregel. Försäkringsinspektionen har numera fastställt grunder för beräkning av pensionsreserven. Till hjälp för de skattskyldiga har pensionsutredningen utgivit "Beräkning av pensionsreserv" (SOU 1961:61). SPP och PRI har därjämte utgivit tabeller och anvisningar för normalfallen.

Den civilrättsliga pensionsreserven överensstämmer icke alltid med den skatterättsliga, men själva tekniken för uträknandet av reserven är alltid densamma även om underlaget kan vara olika.

Till PL har knutits övergångsbestämmelser till undvikande av viss retroaktivitet.

Ändringar i kommunalskattelagen, vilka skall tillämpas vid 1962 års taxering

De gamla skattetaksreglerna har nu ersatts av helt nya regler. I det följande benämnes dessa regler för beräkning av avdragsgill pensionsreserv. Underlaget för den avdragsgilla pensionsreserven är liksom hittills begränsat och omfattar icke utfästelser till huvudaktieägare etc.

Vid beräkning av den avdragsgilla pensionsreserven får vidare endast medräknas av arbetsgivaren utfästa pensioner. Detta innebär att de av en stiftelse lämnade utfästelserna ej skall medräknas i underlaget. Arbetsgivaren kan dock ikläda sig ansvar för sådan utfästelse, varigenom denna automatiskt skall ingå i underlaget för den avdragsgilla pensionsreserven. Någon juridisk skyldighet att överta ansvaret för sådana äldre utfästelser finnes icke, men skattelagen kan föranleda, att det för arbetsgivaren är intressant att ikläda sig ansvar, helt eller delvis, för tidigare av stiftelsen lämnade utfästelser. Det bör observeras, att utgående pensioner inräknas i den civilrättsliga pensionsreserven men icke alltid i den skatterättsliga. För att få medtagas vid beräkning av den avdragsgilla pensionsreserven måste dessa utgående pensioner antingen vara utfästa eller ha börjat utgå före den 5 juni 1955.

Den avdragsgilla pensionsreserven beräknas sålunda med visst undantag på grundval av de av arbetsgivaren lämnade utfästelserna om pension. Däremot fordras ännu ej att pensionen skall vara oantastbar. I reserven får nämligen medräknas utfästelser om antastbar pension, därest utfästelsen har lämnats före den 1 januari 1963.

Samma krets som tidigare haft rätt att erhålla avdrag för avsättning genom överlämnande av revers till stiftelse äger alltjämt använda denna metod, dock under förutsättning att skuldebrevet innehåller en ränteutfästelse, lägst 3 högst 6 %. I fråga om PRI-stiftelserna ligger i själva PRI-systemet en ränta, som faller inom angivna gränser, varför någon ränteutfästelse ej behöver ske i skuldebrev, som överlämnats till stiftelsen. Ränteut-

fästelsen kan begränsas genom förbehåll, innebärande att skyldigheten upphör när stiftelsens förmögenhet uppgår till ett belopp motsvarande 120 % av stiftelsens civilrättsliga pensionsreserv.

Som ovan nämnts användes begreppet gemensam pensionsreserv för att illustrera det fall att flera stiftelser tryggar samma utfästelse. Såväl civilrättsligt som skatterättsligt får varje utfästelse endast medräknas en gång. Rättsreglerna kan åskådliggöras med följande exempel. En allmän stiftelse, d v s en stiftelse som avser att trygga pensioner till samtliga anställda hos företaget, har en förmögenhet av 1 milj. kr. Hos samma företag finns en tjänstemannastiftelse med tillgångar av 400.000 kr. En uträkning av kapitalvärdet av utfästa arbetarpensioner visar, att pensionsreserven för dessa utgör 800.000 kr. Pensionsreserven för utfästelser lämnade till tjänstemän utgör 1,2 milj. kr. Den allmänna stiftelsen har — rent beräkningsmässigt — medel som täcker utfästelserna till arbetarna och därutöver 200.000 kr, som tillsammans med tjänstemannastiftelsens 400.000 kr ej täcker utfästelserna till tjänstemännen. Företaget äger åtnjuta avdrag för en avsättning till tjänstemannastiftelsen eller den allmänna stiftelsen med ett belopp av 600.000 kr (1,2 milj.—600.000).

Ett annat exempel må anföras. En stiftelse avseende tjänstemän har en förmögenhet av 500.000 kr och arbetarstiftelsen hos samma företag har tillgångar av 800.000 kr. Pensionsreserven i den sistnämnda stiftelsen är allenast 600.000 kr. Pensionsreserven för utfästelser lämnade till tjänstemän är 1 milj. kr. Företaget äger med avdrag göra avsättning till tjänstemannastiftelsen med ytterligare 500.000 kr. Det förhållandet, att ett över-

skott finnes i arbetarstiftelsen, begränsar sålunda icke avdragsrätten, vilket är helt naturligt, eftersom tjänstemännens pensionsrätt icke tryggas av de medel som finns i arbetarstiftelsen. En annan sak är att arbetarstiftelsens överskott i framtiden troligen måste avtappas till viss del.

Beträffande dyrtidstillägg må anmärkas, att dessa måste vara utfästa för att få medräknas i underlaget för den avdragsgilla pensionsreserven.

Särskilda övergångsbestämmelser har givits för den situationen, att tidigare antastbara pensionsutfästelser delvis ersatts med oantastbara.

De företag, som icke enligt gjorda överenskommelser är skyldiga att verkställa avsättning till pensionsstiftelse och som tror sig ha överskott i sina stiftelser, behöver icke vidtaga några åtgärder i samband med 1962 års taxering. Ett gott råd torde dock vara, att dessa företag låter verkställa en genomgång av sina utfästelser och stiftelser så att inte de administrativa besvären uppskjutes till dess avtappning av eventuellt överskott skall ske.

De företag, som önskar erhålla avdrag för avsättning till pensionsstiftelse, måste låta verkställa en beräkning av den avdragsgilla pensionsreserven. Denna beräkning bör ske under ledning av sakkunnig person.

Företag med bokslut före den nya lagstiftningens ikraftträdande och med skyldighet enligt pensionsöverenskommelsen att göra avsättning till PRI-stiftelse kan befria sig från denna skyldighet genom att i stället förbinda sig till Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt, att i kommande bokslut verkställa avsättning till PRI-stiftelsen. Inom denna grupp företag finnes givetvis sådana

som icke har gamla stiftelser utan endast en nyinrättad PRI-stiftelse. För dessa är avdragsrätten mycket enkel. De erhåller avdrag för avsättning till PRI-stiftelsen, varvid PRI-stiftelsens pensionsreserv beräknas enligt en i Försäkringsinspektionens grunder intagen schablon.

PRI-anslutna företag med bokslut den 13 december eller därefter skall göra avsättning i vanlig ordning till PRI-stiftelsen. Pensionsreserven beräknas även för dessa enligt schablon. Om överföring skall ske från äldre stiftelse måste utredning verkställas rörande de äldre stiftelserna. Även för avdrag för nyavsättning fordras givetvis utredning om pensionsreserven för de äldre stiftelserna. Ett särskilt problem kan uppstå för företag, vilkas äldre stiftelse tryggar jämväl utfästelse till huvudaktieägare. Överföring kan i vissa av dessa fall icke ske till PRI-stiftelse och rätt till avdrag för nyavsättning till PRI-stiftelsen kan ej heller erhållas. För att kunna fullgöra sin skyldighet enligt ingångna avtal kan situationen uppläras genom att huvudaktieägaren avstår helt eller delvis från sin pensionsrätt. För att undvika svårigheter bör företaget kontakta sakkunnig.

Avtappning av överskott vid 1964 års taxering

Tvångsavgift av överskott framtvings vid 1964 års taxering därigenom att företaget ej får avdrag för under beskattningsåret erlagda ATP-avgifter om företaget ej samtidigt nedbringa överskottet med samma belopp. Avgift behöver ej ske såvida ej förmögenheten överstiger 120 procent av den civilrättsliga pensionsreserven. Särskilda övergångsbestämmelser har meddelats.